

oor het steeds overstemd. Er op dit of Verwarring op e ontwrichting ier vraagt ook t moet worden even. Daar be- est eens kende, komen is in de

en voor onge- bulten.

name kunnen bracht".

van „De Re- de vertolking efde. Men mag lien kan beter roote verande- worden aange- ge „Heraut“, terij, gaf in die erkelijke leven , en een reeks d aan de ker-

ruk waren ge- inbaar geweld aet alle kracht te „ontwikke- evend rapport, n te staan met s van de oude ne de „jonge-

dienden deze e dege bewust tjs waren en ar gebeurt iets est belangrijke — zeker in de op het terrein medeburger in uw eigen hei-

at wij, de tijd- dexer dingen in, omdat wij, in staat zijn wezen genoeg- king en vruch- uwd. En dit r de genoemde

g van de nieu- n 1920 al zoo- ring — stond toen niet ge- en" — dat pordeeling van ginnen kan en

rd „jongeren“ schen, die bij ang niet allen in zelfs grijs- rd „jongeren“ daar al is de lijk in handen e behoefte reformatie, de lijke beweging n. De lijn van C. V.

stuk van Prof. iende nummers

20. 2) Idem.

MEDITATIE)

pt. 1950 publi- igend feit:

is voor meer n te moeilijke de psycholoog t zijn vrouw en drie maan- eerste onder- nu in feite van

ekozen uit alle g ondervraagd, tot 56 % van leiding en in- cing niet door- voudige) spre-

kers werden door een derde deel niet of bijzonder slecht begrepen! Met wetenschappelijke voordrachten is het helemaal treurig gesteld: een eminent natuurkundige, die zich grote moeite had getroost om zo eenvoudig mogelijk te zijn, kon door niet meer dan 10 % van zijn hoorders voldoende worden gevolgd. De feitelijke inhoud van een speech, wees de enquête verder uit, is óók belangrijker dan de vormgeving. Klankbeelden e.d. streven dikwijls hun doel voorbij, omdat de luisteraars wel het gedramatiseerde voorbeeld ont- houden, maar niet het punt zelf, waarop de klank- illustratie betrekking heeft.

De programma-redacteuren van de B.B.C. zitten versuft door deze schokken terneer en zien niet goed, hoe zij hun programma's nog méér kunnen vereen- voudigen zonder de intelligentere luisteraars van zich te vervreemden. En ondertussen gaat het onderzoek nog voort."

Tot zoover „De Groene Amsterdammer".

Lezer, het heeft me aan 't denken gebracht. Ha, denkt U nu — want ik weet toch wel wat gij- lieden denkt — nu heeft hij zich in de taal der feiten de metten laten lezen. Ook hij „zit versuft door deze schokken terneer".

Zeker, zeker, zeker, beminde lezer (want tenslotte betaalt U de zaak; U met eenige guldens en anderen met wat labuur), zeker, zeker, ook aan ons redactie- bureauje laat men zich in de taal der feiten de metten lezen.

Maar, beminde lezer, dat „versuft terneer zitten", neen — zoover is het hier nog niet. En, zulke schok- ken zullen dus op geen selsmograaf worden waar- genomen. Er was al lang op zoo iets als de B.B.C.- enquête ontdekte, gerekend, ook zonder enquête. Want, onze redactie liet zich niet pas nu, doch al eenige jaren lang door de feiten de metten lezen. Niet door dit ééne schokkende feit, doch door de feiten, meervoud.

Wat dit ééne feit betreft: aan den Vloedijk wist men niet veel van de studio der B.B.C. 't Eenige dat nog in de herinnering leeft, was een clandestiene foto van Koningin Wilhelmina voor de microfoon der B.B.C., en details over Fabricius. En ondergeteekende herinnert zich, hoe Greijdanus eens in de barre tijden van 1940, herfst, tegen den tijd, dat een N.S.B.-trawant tegen don- ker af en toe zijn ooren kwam drukken tegen de ramen, om te hooren of er daarachter ook naar Londen ge- luisterd werd, verheugd en blij tegen zóó laat stiljetjes — hij was altijd stil — kwam luisteren naar de radio. Radio Oranje via de B.B.C. Barre tijden. Koper in- leveren (niet gedaan). Goud inleveren (niet kunnen doen). Parijs gevallen. En zoo veel benauwends meer. Radio Oranje. aankondiging per B.B.C.: Snelle en rechtvaardige bestraffing — straks — der N.S.B.-ver- raders na de Victorie.

„Tot ziens, tot ziens, mijnheer Van Dam, Tot ziens, — héél gauw — in Amsterdam."

En een razzia onder de volkeren.

Toen dan dien keer Greijdanus was komen binnen- sluipen om te luisteren naar de radio, toen werd er voor de Londensche microfoon gesproken over — een dichter. Over Marsman. En nadien is Greijdanus niet meer komen luisteren.

Aan den Vloedijk werd toen gedacht: in de studio van de B.B.C. in Londen begrijpt men het volk niet, dat den troon der Oranje's, als 't er op aankomt, schragen moet. Men begrijpt er niet alleen dat volk niet, doch ook zijn voorgangers niet. In die studio weet men niet wat de harten beweegt, kort na het vertrek van de Souvereine bij de gratie Gods. Men gaat in zulke barre tijden daar wat praten over „la grâce de Monsieur Marsman". Niet zoozeer over hem qua strijder (dan hadden ze allemaal geluisterd), doch over hem qua litterator. De B.B.C.-spreker snapte ons volk niet. En, — „ons volk" snapte de B.B.C. over Marsman niet. En, Greijdanus, nu ja, die snapte wel ongeveer alles, ook wel dat woord over Marsman. Maar hij vond blij- baar het Nieuwe Testament voor ons volk in nood en zonder nood belangrijker. Hij is na dien Marsman- avond niet meer komen luistervinken.

Dat vond men aan den Vloedijk „een feit", zelfs een „schokkend" feit.

Mag men nu „De Groene Amsterdammer" gelooven, dan heeft men in de B.B.C.-studio nog niet alles van het volk begrepen.

En nu denkt u dat men in Vloedijk 14 ook niets van het volk begrijpt? En dat dáárom het blad af en toe zijn lezers nog al „zware" artikelen voorzet? En nu hoopt U dat het met Vloedijk 14 anders zal worden? Alleen maar van die gesneden koek-artikeltjes?

Mis, beminde lezer. De taal der feiten (meervoud) is wat anders dan de boodschap van één feit.

Het andere feit is: dat alleen dat volk, dat zware stukken wil overmeesteren, geschiedenis maakt. Vergeeft onze Vloedijk-14-studio, dat men daar respect voor U heeft. En dat men er liever de menschen vasthoudt, die geschiedenis maken, dan de andere lieden lokt, die maar liever alles aan de „upper ten" overlaten. Een Groningsch hoogleeraar, die „De Reformatie" onder de oogen kreeg zei eens: „wat moet dát volk stérk zijn. Respect!"

Nu dan: Respect!

Als 't maar om de „záák" gaat.

En om het „zien". Dat is wat anders, dan „es kijken" en „effen neuzen".

En als 't maar óm uw strijd gaat. Niet óver uw aesthetische-savoueurs-mentaliteit.

K. S.

„De Reformatie" en het huidige sacramentalisme

Met „het huidige sacramentalisme" wordt hier bedoeld die „strooming op cultisch gebied", die niet ten onrechte kort is aangeduid als „de herleving van een reeds onder de oude christelijke kerken zich voordoend verschijnsel, dat de sacramenten in het middelpunt van den eeredienst wil stellen" (D. W. L. Millo, Zangers en Speelieden, p. 150).

Een van de groote figuren van deze strooming in ons land is wel de groningsche hoogleeraar dr G. van der Leeuw. In zijn boek over „Liturgiek" (2e dr., 1946) poneert deze schrijver, dat heel de eeredienst in al zijn onderdeelen „sacramenteel" is (o.a., p. 32), de prediking niet minder dan de bediening der sacramenten (o.a., p. 35 v.v.). Dit „sacramenteel" beteekent in zijn mond „iets, dat het karakter van een sacrament heeft" (Liturgische kennis voor den organist, 2e dr., 1944, p. 51). „Het liturgisch handelen draagt als vorm van verkeer tusschen God en den mensch... een sacramenteel karakter" (Liturgiek, p. 39). En „een sacramentele handeling is niets anders dan een handeling, die weliswaar door menschen wordt verricht, maar die een ander doel heeft dan andere soortgelijke handelingen en die dit doel bereikt, omdat de eigenlijke auteur der handeling God is, die zijn belofte daaraan hechtte. Een sacramentele handeling is een daad verricht in Gods dienst en in Gods naam, waarbij de mensch niet als individu,

doch slechts ambtelijk optreedt. Het sacramentele is dus in den eeredienst... eenvoudig de aard van den ganschen dienst" (t.a.p.). Nu betoogt Van der Leeuw meer dan eens, dat dit alles niet slechts betekenis heeft voor de liturgiek als een onderdeel van de geheele theologie; „mystiek en ethiek, ook dogmatiek ontspringen in den eeredienst" (a.w., p. 15); hij houdt dan ook staande, „dat de geheele theologie uit den eeredienst is voortgekomen" (Sacramentstheologie, 1949, p. 223), en „dat men geen liturgischen vinger kan geven zonder dat onmiddellijk de heele theologische hand wordt genomen" (Liturgiek, p. 9). Dit sacramentalisme gaat dan ook niet op in een strooming op liturgisch of cultisch gebied. Maar de liturgische beweging zal... de sacramentstheologie moeten ontwikkelen" (a.w., p. 30), gelijk Van der Leeuw zelf ook reeds in zijn „Liturgiek" een „Excurs over sacramentstheologie" opnam en in 1949 zijn boek over „Sacramentstheologie" in het licht gaf. Nu is deze term „sacramentstheologie" hier ongetwijfeld „niet te verstaan in dien zin, dat deze theologie zich enkel zou bepalen tot een bijzondere studie van het sacrament, maar in dien zin, dat het sacramentele over de heele linie toonaangevend is voor de theologische bezinning zonder meer. Het sacrament moet hier domineeren" (aldus de groningsche hoogleeraar dr H. van Oyen in zijn referaat naar aanleiding van Van der Leeuw's „Liturgiek": „Op weg naar een nieuwe sacramentstheologie?" in „Kerk en Eeredienst", jg. 1946, p. 256). Het is dus een soort sacramentele theologie, die heel het theologische veld in systeem vatten wil van uit den gezichtshoek van het sacramentele. Het is niet „een hoofdstuk van de theologie, maar het hart daarvan", aldus Van der Leeuw zelf (Sac. theol., p. 225/6).

Zonder nu nog aanstonds de door Van der Leeuw gebezigde begrippen te willen beoordeelen, kan hier toch reeds de vraag gesteld worden, hoe naar de beginselen der gereformeerde theologie, gelijk die door „De Reformatie" worden voorgestaan, te oordeelen is over een dergelijken opzet. Het is daarbij de vraag, of men wel vanuit een bepaalden gezichtshoek heel het theologische veld kan en mag overzien en samenvatten. We moeten in rekening brengen wat de apostel Paulus zegt in 1 Cor. 13:9: wij kennen ten deele (ek merous), wij hebben „het volmaakte" (vgl. vs 10) in deze be- deeling niet bereikt. „Paulus bedoelt niet, dat we slechts een deel kennen, van wat er te kennen is, maar dat het kennen zelf onvolkomen is" (Grosheide, Kommen- taar, a.l., p. 441). Dit „ten deele" typeert allen arbeid in Gods koninkrijk in deze bedeeling, ook onze profe- tische taak, onze theologische studie, die ons er toe zou kunnen brengen, het geheel van wat God ons te kennen gaf in Zijn Woord onder een bepaald aspect te bezien en dienovereenkomstig te belichten en te rangschikken. De gereformeerde vaders hebben, toen ze hun dogmatiek niet vanuit een bepaalden gezichtshoek gaven, doch in den soberen vorm van „loci", hoofdstukken, die naast elkaar hun plaats ontvingen, waarbij de eene „locus" niet aan de andere onder- geschikt werd, dit in rekening gebracht. Zoo moeten we ook tot den dag van Christus' wederkomst blijven erkennen het „kennen ten deele", ook in de rangschik- king van de theologische stof. Wie alles in systeem gaat vatten en de stof beziet onder een bepaald gezichts- punt, dat toch altijd zijn gezichtspunt is, is speculatief bezig. Gaat men het sacramentele verklaren tot het hart van de heele theologie, dan wordt hier eigenlijk een stuk menselijke overmoed openbaar, die doet huiveren: hier is de mensch aan het woord, die zijn visie geeft en aan de theologie oplegt. Het is meer filosofie dan theologie.

Lijnrecht hiertegenover staan de beginselen der gere- formeerde theologie, die „De Reformatie" wil uitwerken „tot ontwikkeling van het gereformeerde leven". Deze beginselen liggen in de belijdenis, die toch niet een „beschouwing" geeft, geen „visie-theologie" (een theo- logie, die het geheele theologische veld in een bepaalde visie wil vatten), maar „belijdt", na-spreekt Gods eigen openbaringsgang in Zijn Woord. Zo alleen blijft men ook bewaard voor dien (zoo echt menschen)overmoed, die „zijn" beschouwing bekwaam acht tot het belichten van de theologie vanuit dezen of geenen gezichtshoek, waarbij in feite evenwel niet meer dit of dat „hoofd- stuk" van de theologie, maar de visie van den theoloog op haar domineert.

Vanwege zijn opvatting omtrent „het sacramentele" komt een man als Van der Leeuw vervolgens ook tot een heel andere omschrijving van de sacramenten dan onze belijdenis. Onder „sacrament" verstaat hij „een heilige handeling, die door God aan menschen is op- gedragen om te verrichten in zijn naam en dienst en waardoor Hij zijn heil mededeelt" (Lit. kennis v. d. organist, p. 51). Elders noemt hij sacramenten „elemen- taire levenshandelingen, door God herschapen tot dra- gers van de waarachtige tegenwoordigheid van Christus' verlossingswerk, van zijn ontvangen tot zijn opstan- ding, en van de toepassing daarvan op het leven der kerk" (Sac. theol., p. 249, 268). Dat de Reformatie van

PRECIES VIERHONDERD JAAR GELEDEN

1 October 1550,

schreef Melanchthon aan Joachim Moller in Hamburg:

over de verwarring der geesten, het ineenstorten van regeeringen, het verdwijnen van boozen en goeden, het opkomende gevoel van onzekerheid of er wel een god- delijke voorzienigheid is, en of niet eerder te denken is aan een niet doelbewust doch bloot fysiek en blind ge- val, en over de getuigenissen in Schrift en historie en in den menschelijken geest, welke daartegen de geloof- vigen wapenen, en over het altijd voortduren van de kerk, zij het dan ook maar „eenige kerk", meer of minder frequent, die met vaste toestemming Gods stem aanvaardt, Hem aanroep, de voornaamste oorzaken van al die verwarring leerde onderscheiden, niet aan Gods voorzienigheid vertwijfelt, natuur en Schrift en historie laat spreken tegenover allen twijfel, wel ook deuswege verdukt wordt, maar zich troost o.a. met het boek „Prediker", dat pas door Melanchthon is bewerkt en waarin o.a. staat: strooi maar brood als in het wa- ter, want toch zult gij het weer vinden: een „wonderlijk beeld": de heilzame leer uitstrooien, als brood in water: het schijnt dan voorgoed wég te we- zen, maar toch komt er vrucht op al uw labuur: ze komt er voor kerk, land, nakomelingschap; zie C. R., 7, 669—671; nr 4801;

liep Marten Micron in Londen te broe- den over een brief aan Bullinger in Zürich:

over een noodkerkje, dat Gods voorzienigheid aan de van de hiërarchische superstitie vrijgemaakten in Lon- den had toebeschikt, en dat 21 Sept. in gebruik geno- men was, en al dadelijk te klein gebleken was; en over 4 ouderlingen, die op 4 Oct. werden bevestigd, onder wie Utenhove; en over diakenen, die den 12en zijn ge- kozen; en over den apostolischen eenvoud in de daar- voor gekozen „ceremoniën", en over de misère, die er gekomen was vanwege het feit, dat men in Gloucester toch weer heel wat superstitieuzen poespas wilde in- voeren bij de inauguratie van bisschop Hoper, wat som- migen adviseerden maar goed te vinden, omdat zulke kwesties „middelmattig" waren, en dat ze dus „er niet op aan kwamen", en anderen, omdat men toch rekenen moest met de staatsmacht; maar waartegen Hoper zelf 3 Oct. alwéér geprotesteerde had; waarmee de zaak der vrijmaking weer op allerlei manier gehin- derd en disputabel gesteld werd met vragen als: kan 't niet zóó of niet nog net zús? en voorts daarover, dat men dus weliswaar in het begin van October 1550 leefde tusschen hoop en vrees; maar dat toch verder de zaak der kerk marcheerde; contact met á Lasco, Bucer, en verdergaande discussie over de leerstellige zijde der vrijmaking (C. R., Calvijn, 13, 643—645, na 1409);

en stond Calvijn in Genève uit te zien of de drukker al haast klaar was met zijn boek „Over de hinderpalen", aan de vrijmaking der kerken in den weg gelegd:

hebbende een voorrede, gedateerd op Calvijn's verjaar- dag 10 Jul 1550, en in Fransche editie uitkomende 10 Dec. 1550, bevattende in het Voorwerk een rijmpje aan het adres van alle vreesachtigen, die „niet durf- den" (C. R. 8, 7, X, XI):

Espriz craintifs, qui n'osez approcher..... Venez, lisez, ce livre est ordonné Pour vous monstrer qu'en la sainte doctrine Que vous blasmez, scandale n'est donné, Mais qu'en vous est de ce mal la racine.

K. S.

de 16e eeuw slechts de twee door Christus ingestelde sacramenten heeft gehandhaafd, acht hij een verliespunt, en hij wil daarnaast aanvaard zien het sacrament van de verkondiging des Woords en van het huwelijk. Hier toe kan hij komen, doordat hij eerst het sacrament heeft aangeduid als een menselijke handeling, wel door God harschapen en in zijn opdracht verricht, maar dan toch altijd nog: menselijke handelingen (vgl. ook: Lit., p. 47). Van een sacrament als zegel op den inhoud van Gods Woord, verzegeling van Zijn beloften, wil Van der Leeuw niet weten. Sacrament en Woord zijn n e v e n - geschikt, van een o n d e r - schikking van het sacrament aan den inhoud van het Woord kan bij hem geen sprake zijn. De sacramenten zijn menselijke handelingen; daarom acht hij de „paedagogische verklaring” van de sacramenten als ingesteld door God vanwege „onze grovigheid en zwakheid” (N.G.B., art. 33) fataal (Sacr. theol., p. 247). Ze zijn toch „elementaire” levenshandelingen van den mensch!

Hoever we met dit alles verwijderd zijn van de gereformeerde belijdenis behoeft niet breed betoogd. Het wordt door Van der Leeuw dan ook grif erkend, als hij ten aanzien van b.v. Art. 33 N.G.B. en antwoord 66 H.C. opmerkt: „Hier nu gelooven wij niet te kunnen ontkenen, dat de gereformeerde vaders een heel stuk zijn afgedwaald van de bijbelsche sacramentsopvatting... zeker evenver als de rooms-catholieken, alleen aan de andere zijde” (a.w., p. 246).

Blijkt hieruit, dat het sacramentalisme van een man als Van der Leeuw in zijn sacramentsbeschouwing stellig niet gereformeerd is te noemen, het is daarin ook niet schriftuurlijk. Want wel beroept Van der Leeuw zich op den bijbel, maar de wijze waarop hij met de Schrift „omspringt” gaat uit van een opvatting, die de Schrift houdt voor „de oorkonde der Openbaring” (Lit., p. 122), „die echo van het Woord van God... de oorkonde van zijn openbaring in Christus” (Inl. tot de Theol., 2e dr., 1948, p. 216). Het is de bekende theorie: „De Canon staat vast, maar hij is open, d.w.z. de levende traditie houdt nimmer op hem opnieuw te bepalen en legt daarbij het accent telkens anders” (Sacr. theol., p. 24). „De Schrift... is niet anders dan een verzameling van tradities... uit de prediking der apostelen” (a.w., p. 23). Hier staan we weer voor dienzelfden, boven reeds gesignaleerden overmoed van den theoloog, man van den geest zijner eeuw, die niet maar kinderlijk en ootmoedig luistert naar wat de bijbel zegt omtrent zichzelf (zoals b.v. iemand als wijlen prof. Greijdanus dit zijn discipelen heeft geleerd). Die overmoed treedt niet het minst in het licht in de wijze waarop menschen als Van der Leeuw honend „afmaken” wie den moed heeft, den bijbel te willen lezen zoals die zichzelf aandient. Tusschen hen en ons staat de bijbel zelf!

Tegenover deze Woord-verlatende speculatie moge dankbaar genoteerd blijven het werk van een schriftgeleerde als professor dr S. Greijdanus, niet het minst zijn „Schriftbeginselen ter Schriftverklaring”. En het is dit beginsel van gereformeerde theologie, dat door „De Reformatie” is gehandhaafd „tot ontwikkeling van het gereformeerde leven”, waardoor de kerk des Heeren in deze landen bewaard werd en worden zal. Het profetisch getuigenis is, Gode zij dank, niet verstomd, begraven onder de ijdele filosofie van den geest dezer eeuw, die ten diepste over de openbaring des Heeren wil heerschen, in stede van zich er gehoorzaam aan te onderwerpen. Hoe „De Reformatie” telkens weer allerlei „Woord-filosofie” heeft gesignaleerd en bestreden, en altijd weer onvermoed op de bres stond, terug roepend tot de noodzakelijke onderwerping aan den bijbel zelf, behoeft hier niet opgesomd.

Evenmin behoeft breed uiteengezet, hoe „De Reformatie”, met name in de laatste jaren, telkens weer zich bezig hield met de belijdenis omtrent de sacramenten als zegelen der belofte Gods. De strijd ging tegen de vreemde theorieën uit het kamp, dat de synodale sacramentsopvattingen propageerde. Daar verloor men uit het oog, dat de sacramenten zegelen aan het Woord des Heeren zijn. En precies hetzelfde moet gezegd in de richting van het sacramentalisme. Dat heeft eerst het sacrament algemeen gemaakt door de theorie, dat heel de eeredienst sacramenteel is. Gevolg kan niet anders zijn, dan dat men het echte sacrament verliest. Wie zich toch sacramenten naar eigen ideaal begeert, verliest de sacramenten, die God geeft. En wie niet sterk staat tegen mannen als Van der Leeuw, die veel termen van het gereformeerde erf overneemt en omvormt, staat bloot aan het gevaar, onder de machtige bekoring van de „liturgische beweging” (die zoo sterke aspiraties heeft in de richting van de zg. ecumenische beweging en den „Wereldraad”), te worden meegesleurd tot waar hij niet alleen de sacramenten van God, maar ook God zelf verliest.

Het bestek van dit artikel laat geen gedetailleerde beschrijving van de uitwerking van dit sacramentalisme op alle punten toe. Toch moet nog op één punt gewezen. In het middelpunt van elken eeredienst ziet Van der Leeuw het sacrament van het Avondmaal: „wanneer wij zoeken naar het centrum van onzen eeredienst, ligt het toch voor de hand allereerst te zien naar den eeredienst, dien de Heere ons zelf heeft gegeven: de bediening van het Heilig Avondmaal. Doet dit tot mijn gedachtenis... Hier wordt de schare der jongeren tot gemeente, hier wordt het samenzijn met den Leeraar tot sacrament” (Liturgiek, p. 32). „In dit sacrament is de grondvorm van allen eeredienst gegeven, omdat het

Een lied van Mozes

Een goddelijk lied, waarin zeer heerlijk geroemd worden zoo God zelf als zijn overgrootse weldaden aan Israël. Daarentegen zeer heftiglijk gescholden hun gruwelijke ondankbaarheid.

Neig, hemel, nu ik spreken zal de ooren
en d'aarde hoor' de woorden van mijn mond.
Mijn leer druip als een regen in de voren,
mijn spreken zij als dauw op dorren grond.
als frissche regens, die de weiden drenken,
als droppels, dat de dorre akkers juichen.
Want 's HEEREN naam en grootheid zal 'k
[gedenken,
ik roep u om voor onzen God te buigen.

Hoe zult gij dit, o volk van dwaaze wegen,
den HEER vergelden, die u alles geeft,
den God en Vader, die u heeft verkregen,
die u gemaakt en u bevestigd heeft?
Gedenk, gedenk toch aan de oude dagen
en zie de jaren aan van uw geslachten.
Zoo gij uw vaders naar Gods gunst zoudt vragen,
zij zullen spreken van zijn groote krachten.

Hij is een rots, gericht zijn al zijn wegen,
volmaakt is 't werk van zijn rechtvaardigheid
en nooit heeft Hij tot 'onrecht zich genegen,
die in de waarheid eeuwig zich verblijft.
Ja, Israël heeft het tegen God verdorven,
verkeerd van hart, verdraaid in zijn gedachten.
Is dit het volk, dat Hij zich had verworven,
zal God niet om hun schande hen verachten?

Toen d' Allerhoogste Adams kind'ren scheidde,
aan ieder volk zijn grond en erve gaf
en in zijn deel, in Jakob zich verblijdde
mat God naar hun getal hen d' akkers af.
Hij vond hen in de huilende woestijnen
en wilde hen uit 't woeste land verhoogen.
Hij leidde hen, Hij onderwees de zijnen,
bewaarde ze als d'appel van zijn oog.

Zie d' arend zweeft bij 't jong op wijde wieden,
dat hij tot d' eerste vlucht heeft aangespoord,
Hij breidt zijn vleugels onder 't moede kiekeken
en draagt het op zijn vlerken veilig voort.
Zoo heeft de HEER' alleen hen willen leiden,
geen vreemde God ging met zijn kind'ren mede.
Hij deed hen op der aarde hoogten rijden:
Zij wonen juichend nu in sterke steden!

ADRIAAN VAN BOVEN.

Tekst: Deut. 32: 1-13a. Melodie: Theodore de Bèze, „Les saints cantiques”.

Matthieu Berjon, Genève 1595.

Dorisch

't teeken is van de openbaring zelve: van 's Heeren dood en opstanding, van zijn vleeschwording en verheerlijking, van zijn Komst en Wederkomst” (a.w., p. 33). Alle andere sacramenten en sacramentele handelingen staan in verhouding tot het Avondmaal als de punten op de straal van een cirkel staan in betrekking tot het middelpunt. Want er is „eigenlijk slechts één sacrament: de verlossende en verzoenende Tegenwoordigheid Christi in de aardse lichamelijkeheid. Deze wordt door zijn Kerk „gevierd”, en de heilige handelingen, waarin zij gevierd worden, staan alle op groter of geringer afstand van dit centrale gebeuren, zij hebben alle betrekking op den eenigen grondvorm. Het is daarom duidelijk, dat het Heilig Avondmaal het centrale sacrament is, omdat het geheel en al drager is van de centrale openbaringshandeling: het ingaan van den Zoon in de aardse vernedering tot den dood” (a.w., p. 47). In dit raam komt plaats voor het spraakgebruik van „de „figuur” van de Incarnatie (vgl. Sacr. theol., p. 224), die is „de grondvorm van het verkeer tusschen God en mensch” (Lit., p. 132). Terecht is opgemerkt, dat hier „eigenmachtig wordt beschikt over de plaats, die Woord en Sacrament naar Gods wil in het leven der Kerk moeten innemen” (Milo, a.w. p. 153). En ook hier moeten we weer signaleeren dien overmoed van menschen, die één „moment” van den eeredienst en van zijn historie verabsoluteert, ten koste van b.v. het ambt der sleutelen, dat Christus aan Zijn gemeente heeft toevertrouwd. Van dergelijk centraal-maken van het Avondmaal weet de Schrift dan ook niet (vgl. b.v. Hand. 2: 42). Wie beweert: bij de Avondmaalstafel „wordt de schare der jongeren tot gemeente” (zie boven), begeeft zich op pad, die Avondmaalstafel te verheffen tot symbool van „eenheid boven geloofsverdeeldheid” (denk aan de kwestie van de zg. „noodgemeenten” en den jubel over de zg. „interkerkelijke” (!) Avondmaalsviering).

Uit dit centraal-maken van het Avondmaal kunnen we nu voorts een en ander afleiden omtrent den achtergrond van heel deze strooming. In het sacramentalisme gaat het om de reële presentie (Sacr. theol., p. 261), de waarachtige, verlossende en verzoenende tegenwoordigheid van Christus in de aardse lichamelijkeheid. Kortweg: het gaat om de verhouding van „natuur” en „genade”.

Zoo staan we voor achtergronden, die we in het licht van de gereformeerde belijdenis, gelijk die door „De Reformatie” wordt voorgestaan, als afronden hebben leeren kennen. Zoo verliezen we in Christus den waar-

achtigen Middelaar Gods en der menschen, die de zware schuld betalen kwam, maar houden we over een „middenfiguur”, die niet door Zijn offer „eenmaal” (Hebr. 9) betaald heeft, doch door Zijn vleeschgeworden-zijn God en mensch „verzoent”.

In het licht van het gereformeerde belijden, van het spreken ook van „De Reformatie”, kan onze conclusie geen andere zijn, dan dat we in dit sacramentalisme een vorm van modern heidendom ontmoeten, dat daarom juist zo gevaarlijk is, wijl het zich bedient van ons bekende klanken om zich zoo te bejiveren voor den „rijksdienst” (liturgie) van onzen God, maar zich verre houdt van, zelfs tegenstaat den gehoorzamen dienst des verbonds in de samenkomsten van God met Zijn volk. Onze rijkdom is de volheid van Zijn genade, die Hij doet schitteren in het Woord der belofte. Een sacramentalistische „waarachtige tegenwoordigheid” van Christus „in aardse lichamelijkeheid” hebben we, Gode zij dank, niet nodig in leven en sterven. Onze zaligheid hangt niet aan Zijn „reële presentie” gelijk Van der Leeuw die opvat, maar aan Zijn reële presentie door Zijn Woord en Geest. Een geromaniseerd (en romaniseerend) „begrip van de representatie” (Rome wil in de sacramentalen spreken over „representatie” in verband met de kwestie van de herhaling van Christus' kruisoffer in het misoffer; vgl. Denzinger, Enchiridion, 938; Van der Leeuw wil dit begrip ook aanwenden: „het maakt de „applicatie” van Christus' offer op onze existentie mogelijk”, Sacr. theol., p. 264; terwijl Calvin („Petit traité de la sainte cène”, 1541, C.R., V, 439-440) het bezigt in verband met Gods „tegenmoet komen” aan onze zwakheid) aanvaarden we niet, maar we hebben onzen goeden God leeren loven en danken, dat Hij, „acht hebbende op onze grovigheid en zwakheid... de Sacramenten... gevoegd heeft bij het Woord des Evangelies om te beter aan onze uiterlijke zinnen te representeren” wat Hij zegt en doet (N.G.B., art. 33). Het is de vreugde en vastigheid van Gods „zangers en speellieden”, dat Hij zich hierin een trouwen God en Vader bewijst, die Zelf handelend met Zijn sacramenten optreedt „om aan ons Zijn beloften te verzegelen en om panden te zijn van Zijn goedwilligheid en genade jegens ons en ook om ons geloof te voeden en te onderhouden”.

Assen.

H. BOUMA.